

Henrik Ludvigsson

Anna Medin

Ambika Hansell Ek

2024-09-04

Kulturdepartementet

## RIOs remissvar på betänkandet Ansvar och oberoende – public service i oroliga tider (SOU 2024:34)

Rörelsefolkhögskolornas intresseorganisation (RIO) inkommer härmed med yttrande över betänkandet Ansvar och oberoende – public service i oroliga tider (SOU 2024:34).

RIO är en ideell förening för Sveriges 114 folkrörelse-, organisations-, stiftelse- och föreningsdrivna folkhögskolor.

### Inledande kommentarer

I betänkandet beskrivs att det redan i det första avtalet mellan staten och Radiotjänst från år 1924 fanns krav på att verksamheten skulle bedrivas så att folkupplysningen och folkbildningsarbetet befrämjas. RIO delar kommitténs bedömning att det folkbildningsuppdrag public service har är centralt och att medie- och informationskunnighet är en naturlig och viktig del av folkbildningsuppdraget.

Ett medskick i sammanhanget är begreppet folkbildning som kan förstås både utifrån ett allmänt perspektiv, såsom folkbildande insatser och utifrån den organiserade folkbildningen med folkhögskolor och studieförbund. Hur begreppet ska förstås blir särskilt relevant i relation till Sveriges Utbildningsradio (UR) vars verksamhet som är både folkbildande och vänder sig till den organiserade folkbildningen.

Av sändningstillstånd för UR framgår att programverksamheten ska inkludera folkhögskolor. RIO delar kommitténs bedömning att det även fortsatt bör vara möjligt för UR att erbjuda folkhögskolor ett utökat programutbud via tjänsten UR Access.

### RIOs synpunkter

I utredningens uppdrag har det bland annat ingått att föreslå hur innehållsuppdraget under tillståndsperioden 2026–2033 ska utformas med fokus på folkbildning. RIO ställer sig bakom förslaget om att det även nästa tillståndsperiod ska gälla som villkor i sändningstillstånden att programutbudet som helhet ska präglas av folkbildningsambitioner. För att ytterligare betona vikten av folkbildningsuppdraget anser RIO dock att det i den föreslagna nya lagen om public

service borde införas bestämmelser om att innehållsuppdraget ska utformas med fokus på folkbildning, förslagsvis i 2 kap. om public service-uppdraget och villkor för uppdraget.

När det gäller URs sändningstillstånd vill RIO särskilt poängtera vikten av en liknande bestämmelse som i det nuvarande tillståndet finns med även i kommande sändningstillstånd. Av 8 § det nuvarande sändningstillståndet för Sveriges Utbildningsradio AB 2020–2025 framgår att UR ska ”tillhandahålla ett utbud av folkbildningsprogram”. Den typen av program blir enligt RIOs uppfattning allt viktigare mot bakgrund av det som betänkandet lyfter fram om att en fungerande demokrati kräver välinformerade, reflekterande och medvetna medborgare och att samhället har utmaningar i form av växande informationsklyftor, polarisering och faktaresistens. RIO delar kommitténs bedömning att det folkbildningsuppdrag public service har kan bidra till att möta dessa utmaningar och att detta kommer att bli allt viktigare. Vikten av public service som demokratiskt forum kan inte nog framhållas. Vidare delar RIO bedömningen att allmänhetens medie- och informationskunnighet fortsatt bör vara en viktig del av folkbildningsuppdraget och att public service arbete med detta fyller en allt viktigare funktion. Det är angeläget med en förmåga att kunna stå emot desinformation.

Begreppet *polarisering* behöver dock, enligt RIOs uppfattning, problematiseras. Av SNS Demokratirådets rapport om polarisering i Sverige framgår att det svenska partisystemet alltid varit starkt polariserat och den ideologiska vänster-högerpolariseringen kännetecknas av stabilitet snarare än förändring. I en historisk jämförelse är inte dagens Sverige ovanligt ideologiskt polariserat. Forskarna ser dock en förhöjd konfliktnivå i riksdagen som kan förklaras av nya parlamentariska omständigheter snarare än växande ideologiska avstånd mellan partierna. Bland medborgarna är åsiktspolariseringen hög men oförändrad.

Men en kulturell värderingsdimension som rör frågor om mångkultur, identitet, globalisering och migration och denna dimensions ökade betydelse kan förklara att den känslomässiga – *affektiva* – polariseringen ökat något. Även om det funnits tidigare perioder i svensk politik med liknande nivåer. RIO utgår från att det är detta kommittén avser med ”växande (...) polarisering”. Då affektiv polarisering mäter hur illa man tycker om de som upplevs som motståndare och hur starkt man känner för den egna gruppen blir vikten av möten människor emellan tydlig. Inom ramen för public service folkbildningsuppdrag har folkhögskolan som utbildningsform och mötesplats här en viktig roll att spela.

I betänkandet understryks vikten av att URs utbildningsuppdrag kan upprätthållas vid höjd beredskap och att detta beredskapsuppdrag är viktigt. Kommittén anser att UR bör planera för hur utbildningsväsendets behov av program inom utbildningsområdet kan tillgodoses vid höjd beredskap och ytterst krig. RIO delar kommitténs uppfattning.

Utbildningsformen folkhögskola, och i synnerhet de 114 folkrörelse-, organisations-, stiftelse- och föreningsdrivna folkhögskolorna, är ofta till stor hjälp för samhället i samband med kriser. Exempelvis hjälper folkhögskolor människor som flytt från Ukraina att komma in i samhället, bland annat genom att lära ut svenska. Folkhögskolan bidrar till att uppfylla det i regeringsformen uttryckta målet om den enskildes välfärd i form av rätt till utbildning. Ett mål som gäller även vid kriser. Folkhögskolan är också, i en tid av urbanisering, en av få institutioner med verksamhet spridd över landet. Den är således viktig för beredskapen på mindre orter och landsbygd. Mot bakgrund av URs uppdrag om beredskapsplanering ser RIO ett behov av samverkan med UR i en sådan planering.

Det är därför olyckligt att nuvarande sändningstillstånd för UR anger att URs resurser ska föras över till SR och SVT i händelse av högsta beredskap. Detta svarar inte mot till exempel behov av

kunskap att stå emot desinformation, skolors behov av URs pedagogiska program som stöttar undervisningen och målgruppers behov av URs utbud av teckenspråk. URs programverksamhet för utbildning och folkbildning behöver säkras även vid högsta beredskap. Utbildning är en viktig del av det civila försvaret som omfattar folkhögskolan som aktör och utbildningsform.

Men för att public service ska kunna genomföra kommitténs bedömning att public service folkbildningsuppdrag, som omfattar utbildningsformen folkhögskola och med medie- och informationskunnighet som central del men även beredskapsfrågor, blir allt viktigare krävs att public service ges rätt förutsättningar.

Den nivå på medelstilledningen som föreslås för nästa tillståndsperiod täcker inte bland annat investeringsbehov och kostnadsökningar och kan därmed komma att påverka URs programutbud. Nivån riskerar försvåra möjligheterna för public service att leva upp till kommitténs bild av ett allt viktigare folkbildningsuppdrag.

## Avslutande kommentarer

Public service i Sverige åtnjuter ett starkt förtroende, även i förhållande till andra medier och samhällsinstitutioner, och det förekommer inte, enligt forskningen, någon systematisk partiskhet i nyhetsjournalistiken utifrån politiska preferenser.

Trots detta föreslår kommittén ökade möjligheter till granskning av och sanktioner mot public service och att villkoret om opartiskhet belyses. Kommittén motiverar detta med att public service legitimitet och förtroende behöver stärkas och att det är viktigt att public service upplevs som partipolitiskt opartiskt.

Kommittén anger som bakgrund till förslagen att det vuxit fram en polarisering – känslomässig – och politisering vad gäller förtroendet för public service; de som identifierar sig som ”klart till höger” på den partipolitiska skalan har ett svagare förtroende för traditionella nyhetsmedier och särskilt public service. Andra faktorer som signalerar svagt förtroende är lågt politiskt engagemang, låg utbildningsnivå och låg grad av användande av public service.

Ökade möjligheter till granskning av och sanktioner mot public service handlar således om hur de ”klart till höger” *upplever* mediet; att deras förtroende för public service behöver stärkas.

Inom ramen för public service allt viktigare folkbildningsuppdrag där medie- och informationskunnighet blir en alltmer central del kan folkhögskolan, med bred erfarenhet av deltagare med bland annat begränsad utbildningsbakgrund, spela en viktig roll i att möta utmaningarna med växande informationsklyftor, affektiv polarisering, faktaresistens och desinformation. Folkhögskolorna når dessutom i hög omfattning individer som riskerar ett samhälleligt utanförskap. Att folkbilda om att det inte förekommer någon partiskhet i nyhetsjournalistiken utifrån politiska preferenser är en fråga som ingår i detta arbete. Men för att detta ska lyckas förutsätts en tillräcklig medelstilledning och att de med ett svagare förtroende för public service använder mediet.

Anna Ekström

Ordförande

Olle Westberg

Generalsekreterare